

MUNI
ARTS

Vratislav a předáci

Prof. PhDr. Martin Wihoda, PhD.
Faculty of Arts
Masaryk University
Czech Republic

ecce plus quam XX apparent equites missi a Saxonibus, ut eos provocare cimbello^a, sicut mustela hostem suum aspident strangulare volens provocat umbra caude sue de antro¹. Quos ut^b viderunt^c nostrates, inconsulti homines, plus audaces quam perspicaces, Alexio nimium refutante et prohibente eos ac revocante^d, ruunt in sua fata² persequentes inimicos. Nam statim ferrea legio Saxonum prosilit ex insidiis et nec unus, qui persecuti sunt hostes, evasit ex nostris. Cumque hi, qui remanserant in castris, viderent in celum ascendere quasi^e per turbinem³ globum pulveris et licet repentini et subitanei casus etiam fortissimos viros in bello conturbare^f soleant^g, tamen arma quam^h cicius corripuntⁱ, hostes viriliter excipiunt, pugna^k summa vi conseritur, fragor armorum⁴ et clamor virorum usque ad nubes exoritur⁵, hastilia in primo¹ congressu franguntur, res gladiis agitur⁶, donec Deo opem ferente^m Saxones versi sunt in fugam, nostrates habuere victoriam sed nimis cruentam. Quia vero secundi ordinis milites cum preda iam precesserant, in hac pugna soli tantum nobiles interierunt, Alexiusⁿ, Ratibor^o gener suus^p, Branis cum fratre^q Zlava^r et alii quam plurimi; Preda comes amisso pede vix mortem evasit. Filius vero ducis vulneratus est sub dextro pollice et, nisi capulus ensis, quem manu tenuit, ictui obstitisset, ex toto manum amississet. Acta^s est autem hec strages VI. non. Iulii.

Jul. 2.
1088.XL. Anno dominice incarnationis MLXXXVIII^a.

Hisdem^b temporibus, hec acta quibus referuntur, Quidam miles erat, qui Beneda nomen habebat, Magnanimus iuvenis prestanti corpore talis, Hector erat qualis pulcher vel Turnus in armis⁷,

a) so A 1^a. B und (cim- auf Rasur) A 2^a; cimp- A 1; cymb- A 3; cum bello C; cum dolo Freh. b) ut getilgt, cum übergeschrieben. A 2^a. c) viderent A 2^a. d) reoucante A 1; revocant A 2^a. e) ac si A 3. f) turbare A 2. g) solent A 3. h) quanto C 3. i) corripunt, korr. arr- A 1; arrip- A 1^a. k) fehlt A 3. l) immo C 3. m) fehlt, (ferente boemis am Rande nachgetragen A 1; ferentes, korr. ferente, A 2^a. n) Alex. comes A 3. o) Ratbor A 3. p) gen. s. fehlt A 2. q) c. fr. fehlt A 2. r) Slawa C 1^b. s) acta — iul. fehlt A 1^a.
II, 40 (A 1. 1^a, 2. 3. B. C). — a) mill. XXX-VIII^a A 1. b) his B; hisdem — 40 trahl (S. 145, Z. 14) fehlt A 1^a.

1) Lucan. Phars. IV, 724: aspidas ut Pharias cauda sollertior hostis | ludit et iratas incerta provocat umbra. 2) Ov. Met. VI, 51: i. s. f. ruit. 3) IV. Reg. 2, 11: et ascendit Elias per turb. in coel. 4) Lucan. Phars. I, 569: fragor arm. 5) Vgl. oben S. 25, N. 1 und S. 95, N. 4. 6) Sall. Cat. 60, 2: pila omittunt, gladiis res geritur. 7) Ov. Met. XII, 77: Hector erat; Verg. Aen. XI, 910: Turnus in armis.

K. 94, 34.
1088.

Ex Iurata^a natus, cui primus Taz^b fuit avus. Nescio qua de re tunc offenso quoque rege

Wratislao fugiens in Poloniam factus est miles domne Iudithe¹, coniugis ducis Wladizlai; iamque duobus annis evolutis² remeans de Polonia adiit Wigbertum^d generum regis² ro-gans, ut per eius suffragia pristinam domini sui^e possit redire in gratiam. Sed quia hic Wigbertus^f vir erat in rebus valde discretus, nolens, ut in aliquo socerum suum offenderet, dat ei consilium monens, ut interim apud Misnensem^g episcopum nomine Bennonem³ tucius maneret et eum sibi similiter intercessorem pararet. Interea contigit, ut iterum rex Wratislaus Zribiam cum suo exercitu intraret^h, quo predictum castrum Gvozdec in alium firmiorem locum transferret; et ut cognovit rex, quod Beneda in urbe Miseniⁱ esset, mittit pro eo^k, quo¹ veniat ad eum sub fidei pacto. Quem statim venientem^m rex ut vidit, qualiter eum dolo caperet, cogitare cepit. Ubi post multa verba promiscue dicta et quedam convenienter facta, accepit eum fraudulenter rex manu dextra et ducit seorsum extra castra, quasi ibi secreta locuturus. Tunc vidensⁿ capulum et caput^o ensis aureum, quo erat miles^p precinctus, inter^q talia querit ab eo, quanti^r valeat gladius suus. Et ille: 'Molam', inquit, 'si ponas super galeam, utramque simul et caput atque corpus usque ad femur in uno ictu hoc ense dimidiabo.' Miratur rex dolo et laudat ensem atque rogat, ut eum^s sibi ostendat. At ille nihil mali^t suspicans dat^u regis in manum exemptum^v de vagina gladium; quem rex arripiens^u et manu vibrans, 'Quid', inquit, 'agis^w nunc, o fili mulieris ultro^x virum appetentis?' Et astanti camerario, qui solus erat cum eo, homo peior pessimo^y, Vito Seliboric^z ait: 'Rape hunc, rape sublimem et liga quadrupedem.'

a) Jurzata C 1^a; Iurata C 2. b) fuit T. A 1. c) evolutus, korr. -tis, A 1. 2^a. d) Wigbertus A 3^a. e) sui Wratislao (Wri) A 3. f) Wigbertus A 3^b. g) Misnensem A 2^b. C 2^b; Missenssem A 2^a. h) intrare, korr. -ret, A 1. i) so A 1; Mysen A 2^b; Miessen C 1^b; Missen die übrigen *. k) ad eum C 1^b. l) quod A 3; ut A 2^a. m) venit A 1. n) videns rex A 3. o) et cap. fehlt A 2^a; cap. et capul. A 2^b. p) miles Beneda A 3. q) intra *. r) quanta A 3; quantum C 1^b. s) eam, korr. eum, A 1. t) fehlt A 3. u) dat — arripiens fehlt A 3. v) exemplum, korr. exemptum, A 2^a. w) ais B. C^a; agis, korr. ais, A 1. x) ultra app. vir. A 3. y) pessime, korr. -mo, A 1. z) Soliboric C 1^b; Seliboric C 2. 3; Vseboric B.

1) Vgl. oben S. 133, Z. 20. 2) Vgl. oben S. 112, N. 4. 3) Vgl. O. Langer, Bischof Benno von Meissen, in: Mitteil. d. Vereins f. d. Geschichte der Stadt Meissen I (1886), 25.

Sed quia semper in audaces audacia^a non est tuta, audax miles^b mox arripiens de femore camerarii per capulum ensem precidit lumbos eius per medium, qui calcitrans humum iacuit semivivus. Nec fugit miles acer, quamvis aufugere poterat, sed velut Hercules circa Lerneam ydrum assiliens et resiliens

Ter vili regem^c paulisper vulnerat ense, Ipse tamen nullum dextra ducis excipit ictum¹, donec ad clamorem de castris ruunt.

Cucata sed primus pre cunctis advolat unus et ceu silvaticum porcum super se^d irruentem lato excipit venabulo^e militem. Tunc rex^f, quasi in mortuo possit ulcisci, iussit eum^g equi ad caudam per pedes ligari et sic huc et illuc per tribulos trahi^h.

XLI. Anno dominice incarnationis MLXXXVIII^a. Anno dominice incarnationis MLXXXX. Antiquus ille chelidrus³ humani generis inimicus, qui numquam dormitat, sed semper quietos inquietat,

Non tulit ulterius⁴ pacatos vivere fratres, regem scilicet Wratislaum^b et presulem^b Gebehardum. Hunc vexat vana gloria et ambitione^c, illum exagitat arrogantia et tumido fastu superbie, ita tamen ut nec ille huic crederet nec hic illum exsuperare quiret. Iste non vult fratrem sibi habere parem, ille non vult minor fratre haberi; iste vult presse, ille non vult subesse;

* A 3 fügt hinzu: Sicque iustus vir velut Dei martyr miles Beneda obiit V. id. Iulii et sepultus est in urbe Missin ante portam monasterii sancti Iohannis apost. et evang. Iulii 11. 1088. ** A 3 fügt hinzu: Obiit dominus Megnardus abbas sancti Adalberti monasterii Breunouensis, a quo constructum est, cui successit Adalbertus. C 2^a, 3 fügt hinzu: Ereccio ecclesie Wissegradensis. — C 2^b fügt am Rande hinzu: Generatur guerra inter episcopum et ducem. 1089.

a) Semper in audaces non est audacia tuta (Vers) Gess. b) miles Beneda A 3. c) regem WR A 3. d) fehlt A 3. e) ven. exc. A 2^a. f) rex Wri. (Wratislaus) A 3. C. g) eum nach ligari A 2^a. II, 41 (A 1. 1^a, 2. 3. B. C). — a) LX auf Rasur A 1. b) fehlt A 2^a. c) ambitio A 3^a; ambitione, korr. -tio, A 1.

1) Ov. Met. XII, 374: excipit ille ictus; vgl. Val. Flacc. I, 618. 2) Vgl. zu dieser Erzählung meine Gesch. Böhmens und Mährens S. 182; Novotný Č. D. I, 2, 272. 3) Apoc. 20, 1: draconem serpentem antiquum, qui est diabolus; vgl. auch 3 und 7; Sedul. Carm. pasch. III, 189: en iterum veteres instaurans lubricus artes | ille chelidrus adest ... humano gaudet pinguescere tabo und Grimm, Wörterb. XI, 270 e. 4) Paulin. Nolan. Carm. 15, 232: non tulit u.

II/40

Roku od narození Páně 1088

V době, kdy staly se věci, jež tuto jsme líčili právě, jakýs bojovník žil, jenž zván byl Beneda jménem, mladík statného ducha a skvělou postavou taky, jako kdys býval Hektor neb Turnus, ve zbroji krásní, rodem z Juraty byl, jenž prvního předka měl Tasa. Nevím, pro kterou věc v ten čas též uraziv krále

Vratislava a uprchnuv do Polska, sloužil vojensky paní Juditě, choti knížete Vladislava. A když již uplynula dvě léta, vrátiv se z Polska přišel k Wiprechtovi, zeti královu, žádaje, aby jeho přimluvou mohl zase dojíti bývalé milosti u svého pána. Ale protože tento Wiprecht byl muž v svém jednání velmi opatrný a nerad by byl v něčem urazil svého tchána, poradil a domluvil mu, aby zatím zůstal ve větší jistotě u biskupa míšeňského Benna a toho aby si rovněž získal za prostředníka.

Mezitím se stalo, že král Vratislav opět přitáhl se svým vojskem do Srbska, aby řečený hrad Hvozdec přeložil na jiné, pevnější místo. A když se král dozvěděl, že je Beneda na hradě Míšni, poslal pro něj, aby k němu přišel pod zárukou bezpečnosti. Jakmile ho král spatřil přicházeti, jal se přemýšleti, jak by ho lstí zajal. Hovořili spolu o mnohých věcech, leccos přitom bylo podle potřeby vymyšleno, pak ho král vzal úskočně za pravou ruku a vedl ven z tábora, jako by chtěl tam s ním v soukromí mluvit. Vtom vida rukověť a zlatý jílec meče, jež měl ten bojovník za pasem, mezi jiným se ho ptal, co svým mečem dovede. On odpoví: „I kdybys položil mlýnský kámen na přílbu, obojí spolu i hlavu a tělo až k boku jednou ranou tímto mečem přetnu.“ Divil se král na oko, pochvaloval meč a žádal, aby mu jej ukázal. On, nic zlého netuše, vytáhl meč z pochvy a vložil jej králi do ruky. Král se ho chopil, potřásl jím a pravil: „Co chceš nyní dělat, kurví synu?“ a k přítomnému komorníkovi Vítu Želibořici, jenž jediný s ním byl, člověk horší nad nejhoršího: „Chyt' ho, chyt', zvedni a svaž do kozelce!“ Ale protože

na muže odvážné jít vždy není odvahou jistou,

odvážný bojovník ihned vytrhl komorníkovi meč od boku za jílec a přeťal mu bedra uprostřed, že on zavravorav padl a ležel polomrtev. A neutekl ten udatný bojovník, ač mohl utéci, nýbrž jako Herakles, na lernskou saň útočící a její útok odrážející, *trikrát poranil krále, ač nevalně, špatným tím mečem, sám však z knížecí ruky ni jedinou nedostal ránu,* až na pokřik vyběhnou lidé z tábora.

Vtom však Kukata první sám přikvapil, nejdříve ze všech,

a vrazil do bojovníka jako do kance, který se proti němu řítí, široký tesák. Tu král, aby se jaksi ještě na mrtvém vymstil, kázal ho přivázati za nohy koni k ocasu a tak sem a tam vláčet po trní.

II/XXIII

Nač o tom mnoho slov? Přišli k strážné bráně, kudy se chodí do Polska, a kníže svolal na místě, zvaném Dobenina, lid i předáky do shromáždění. Jeho bratři stáli vedle něho po pravici a po levici, duchovní a hradští správci seděli daleko dokola a za nimi stáli všichni bojovníci. Kníže zavolal Lance, aby se postavil doprostřed, chválil ho a doporučoval lidu, hlasitě k němu hovoře: „Výborná tvá věrnost, každého dne mně osvědčovaná, vyžaduje toho a nutí mě, abych učinil, co chci dnes učiniti, a aby se z toho poučili budoucí, jak mají býti svým pánům věrni. Hle, vezmi prsten a berlu, budiž ženichem církve pražské a pastýřem svatých oveček.“

Nastalo reptání v lidu a neozval se hlas blahopřání, jak vždy bývá za biskupské volby. Tu Kojata, syn Všeborův, správce knížecího dvora, jenž to již dále nemohl snést, stoje po pravici Oty, bratra knížete, silně ho udeřil do boku, a jak byl člověk upřímný a mluvil od plic, řekl: „Co stojíš? Zdali bude osel hráti na housle? Proč se neujmeš svého bratra? Což nevidíš, že se tvůj bratr, syn knížecí, odstrkuje a přichozí cizozemec, jenž do naší země přišel bez kalhot, povyšuje na biskupský stolec? Ale ruší-li kníže přísahu svého otce, budiž daleko od nás, aby duše našich otců u Boha pro takovou přísahu vydávaly počet nebo trpěly trest. Víme, a o to se zasazujeme, jak můžeme, že váš otec Břetislav zavázal nás i naše otce pod přísahou víry k tomu, aby po smrti biskupa Šebíře byl váš bratr Jaromír biskupem.“

„Anebo nelíbí-li se ti tvůj bratr, proč se ti zdá sprostým duchovenstvo z našinců, nemálo četné a stejně učené jako tenhle Němec? Kéž bys jen měl tolik biskupství, kolik vidíš kaplanů, rodáků této země, hodných biskupství! Či myslíš, že by nás mohl cizozemec více milovat a lépe této zemi přát nežli domorodec? Přece je v povaze lidské, že každý, ať odkudkoli na světě, nejen miluje více národ svůj nežli cizí, ale i cizí řeky kdyby mohl, obrátil by do své vlasti. To chceme raději, věru raději, aby psí ocas neb oslí hovno bylo posazeno na svatý stolec než Lanc. Tvůj bratr blahoslavené paměti Spytihněv měl dobrý rozum, že v jediném dni vypudil všechny Němce z této země. Ještě žije římský císař Jindřich, a ať žije, tím se činíš ty sám, když, osobuje si jeho moc, dáváš berlu a biskupský prsten hladovému psu. Jistě to neprojde tobě ani tomu tvému biskupu bez trestu, bude-li na živu Kojata, syn Všeborův.“

II/XXIV

Tu Smil, syn Boženův, jenž byl správcem na hradě Žatci, vzal spolu s Kojatou Konráda, Otu a Jaromíra za pravice a řekl: „Pojďme a uvidíme, zda lstivost a líčená upřímnost jednoho muže více zmůže či nabude vrchu spravedlnost a vzácná upřímnost tří bratří, jež spojuje stejný věk, jedna vůle a táž moc a jež podporuje větší množství bojovníků.“ Nastane v táboře nemalé pozdvižení lidu. „Do zbraně, do zbraně!“ volají někteří a všem je proti myslí ona nerozvázná biskupská volba. A tak se většina vojsk přidala k těm třem pánům a položili se táborem u hradu Opočna a pod ním. A protože jiná část bojovníků již předtím odešla do hvozdu, kníže, cítě se jaksi opuštěn a nedosti bezpečen před útokem bratří, dal se na útěk co nejrychlejší, ze strachu, aby oni se nezmocnili dříve hradu Prahy nebo hradu Vyšehradu.

Z cesty však pošle k bratřím posla se vzkazem: „Ne pro velikomluvný jazyk Kojaty, syna Všeborova, nebo pro Smila, syna Boženova, v jehož ústech jest med a v srdci jed a na jejichž zlé a lstivé rady jsem učinil, co se stalo, ty já, budu-li živ! ...ale zkrotím se, nýbrž jsa nyní pamětliv více odkazu otcova a pří-sah jemu daných, učiním, čeho žádá spravedlnost, čeho bratrská láska. Pojd'te jen za mnou ku hradu Praze.“ Ti přišedše zarazili tábor na lukách u vsi Hostivaře a poslali doptati se knížete, zda chce svá slova dotvrditi skutky. On, mírumilovně je přijav, zvolí svého bratra Jaromíra biskupem a propustí Konráda a Otu po vzájemné výměně přísah s pokojem na Moravu. Avšak Smila a Kojatu, ač mezi knížaty jednali o věci pravé a spravedlivé, byl by býval kníže beze všeho slyšení potrestal jako nepřátele země, kdyby nebyli v noci tajně uprchli a zmizeli. Tato volba se stala roku od narození Páně 1068, když Slunce vstupovalo do 25. části znamení Blíženců.

Shrnutí